

ART SPIEGELMAN:

A teljes Maus

Az utóbbi idők egyik legmegdöbbentőbb tárlata volt az, melyet art Spiegelman *Maus* című képregény-könyvének részleteiből rendeztek pár tucat metrókocsiban. Zsúfolt szerelvényeken volt olvasható egy olyan történet néhány részlete, amelynek egyik emblematikus attribútuma az életek millióinak végállomása felé tartó vonat.

Hátborzongató volt ez a „tárlat”.

Ahogy a testek a menetiránnyal ellentétesen kibillenek induláskor és gyorsuláskor, majd fordítva, lassításkor és megálláskor. Ahogy kerülnek egymást a tekintetek, s van, amelyik csak az ablakrészen talál pihenőhelyet. Ahogy a végtagok befelé fordulnak, a testek bezárulnak és őrizni próbálják szuverenitásukat – nem változtunk:

mi még mindig ugyanazok vagyunk. Nem állíthatjuk, hogy a holokauszt során egy nálunknál primitívebb, műveletlenebb, istentelenebb emberiség rakott volna saját magából máglyát.

A *Maus* történetének jelenben és múltban futtatott számai többek közt erre is rámutatnak. Vladek Spiegelman beszél el művész fiának

az életét döntően megváltoztató, a születés és a pusztulás súlyát elérő élményét, Auschwitzot. A szerző, art Spiegelman – aki több képregény-művészhez hasonlóan afféle alázatból írja kisbetűvel a nevét – egyfajta időjátékkal is ábrázol, összehasonlít, avagy ábrázoltat, összehasonlított. Olyan helyzeteket, melyekben „csak egyféleképp” lehet(ett) cselekedni.

A képregényről azt mondják, éppen annyira személyes műfaj, akár a könyv. Olvasóinak (korosztálytól függetlenül) ugyanúgy visszalapozandó, olykor leemelendő érték, mint másnak egy bőrkötéses ritkaság. S mivel a műfaj a fiatal fiúknál

kezdte világhódító pályafutását, nem véletlen, hogy a személyesség mellett más igény is megfogalmazódott irányában. Ez pedig az azonosulás vágya volt. Ezek az olvasók olyasvalakiket kerestek a karakterek között, akik kiemelkednek a szereplőgárdából, és példává válnak. Ezek a hősök mindig a legjobb megoldást választják, döntéseiket pedig elfogadja, sőt, el is ismeri mind a közvetlen, mind a szélesebb környezetük.

Superman, Batman, Spiderman: mind álarc mögé bújt, legújabb kori, rajzolt zsáner. Megkérdőjelezhetetlen fizikai, szellemi, erkölcsi fölénnyel. Képregény- és

akciófilm-faló országokban tizenévesek milliói tartanak példaképnek olyan „valakit”, aki csak valamely magazin hasábjain létezik.

Spiegelman, miként a *Maus* minden szereplője, szintén álarc mögött van. A történelem egyik legszomorúbb képregényének hőse. Egy olyan világban, egy olyan mű oldalon kénytelen élni, ahol fölborultak a képregény klasszikus játékszabályai. A náci macska–zsidó egér harc nem lovagias küzdelem. És ezek a megváltozott szabályok sokszor kétségessé teszik: képregény-e egyáltalán a *Maus*? Aztán ezek a kétségek eloszlanak, mert az. Igaz, art Spiegelmannak óriási feszültséget kellett ehhez feloldania. Mintha egy magyar népmesét innen kellene folytatnunk: „...és akkor a legkisebb fiú és a kis királylány, ahogyan családjuk is, megfulladtak a gázban, s a faluban is csak páran éltek túl, akik elmesélheték történetüket”.

Mit lehetne ehhez hozzátenni? Hozzátenni semmit. Tenni annyit lehet, hogy lejegyezzük és őrizzük a történeteket. A holtakét is, akiknek egyre inkább csak erre az törté-

netére emlékszünk. És lejegyezzük a túlélők történeteit, mert egy olyan világból őriznek tapasztalásokat, amelyben mindennél többet mutatott meg magából az emberi lélek. S melynek máig tapintható fodrozódása a megmenekültek önvádjá is. Kevésszer fordult elő a történelemben, hogy egy háborút követően százazreket kínzott túlélésük ténye, s megbecsülni sem lehet, hányakat hajszolt öngyilkosságba az a gondolat, melyet Kertész Imre így fogalmazott meg: „nekem vajon – hogy így mondjam – szabad-e még élnem”. Érzelmek ritka borzalmakban mozognak ilyen tág határok között. Időhatárt pedig nem ismernek. „Hitler óta egy morzsát sem szeretek kidobni” – mondja az idős Vladek Spiegelman évtizedekkel Auschwitz után.

Az első megtanulnivalónk a túlélőktől az, hogy *azóta* minden egyes morzsa és minden korty maga az élet, a *cháj*.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(Fordította Feig András, *Ulpius-ház*
Kiadó, Budapest, 2005, 296 oldal, 2980 Ft)